
Recenserat

Charles Moore, Gerald Allen och Donlyn Lyndon: *The Place of Houses*. New York 1974.

Jonas Schild Tillberg
KTH-A

"If you care enough just do it." skriver författarna i förordet till *The Place of Houses* och sammanfattar därigenom den avmystifiering av arkitektur som utgör ett av bokens huvudtemata. Man menar att om bara omsorgen finns om den miljö man vill åstadkomma, så kommer den arkitektur eller design som skapas att bli god. Orden riktar sig direkt till läsaren, och avslöjar också därigenom vilken huvudmålgruppen för verket är: Mannen som planerar eller står i begrepp att låta bygga sig en bostad eller ett hem, men som saknar de specialiserade kunskaper som exempelvis arkitekter har.

Utgångspunkten för verkets tillkomst var författarnas premiss att de hus som byggdes vid den tidpunkt boken skrevs mestadels var hemska och tillkomna utan omtanke, vilket inte hade varit fallet cirka hundra år tidigare när det hade funnits mönsterböcker att tillgå för den som skulle bygga sig ett hus. Man ville därför göra en mönsterbok i sen 1800-talsanda för dagens byggare – inte för att visa variationsrikedom att välja mellan i detaljer etc så mycket som för att klargöra vilka val byggaren har att göra för att skapa ett

bra hus och en god och personligt präglad miljö.

Metoden för detta som författarna valt är att visa på exempel på vad de menar vara god arkitektur i några olika aspekter via ett antal situationer och/eller objekt. Tre objekt bildar den huvudstam kring vilken resonemanget och teoribildningen sedan huvudsakligen kretsar. Två av dessa är mindre städer (Edgartown och Santa Barbara); ett är en fritidsanläggning ritad av det kontor vid vilket huvudförfattaren var verksam vid dess tillkomst (Sea Ranch). Dessa tre objekt presenteras ingående i var sitt kapitel för att senare tillsammans med andra verk tjäna som förtydligande exempel på den teori om de tre byggstenar som konstituerar en byggnad som sedan utvecklas i de följande kapitlen.

Där menar författarna att varje byggnad bär inom sig tre övergripande ordningar: rummets, maskinens och drömmens ordning. Via rikliga exempel utvecklas tankegångar om hur olika rumsordningar inverkar på skilda sätt och hur de bär på olika historiska minnen i det första av dessa tre kapitel. Rummets inre

organisation och dess kommunikation med omgivande rum via övergångar och gränser diskuteras också, liksom ljusets rumsliga möjligheter och egenskaper. Kort berörs också begreppen 'utsikt' och 'fokus'.

Maskinens ordning, eller tekniska funktioner, handlar det därpå följande kapitlet om. Kortfattat beskrivs där huset som ett tekniskt system med två delar: de som sköter sig själva och de som opereras av människor. Man diskuterar ganska pragmatiskt för- och nackdelar med olika placeringar av installationer och redovisar vilka de är och vilka syften de tjänar. Speciellt ägnas badrummets funktion och installationer intresse, där man gör historiska utvecklingar och exemplifierar med objekt från det egna kontorets produktion.

Den tredje byggstenen i huset är drömmen. Den rumsliga utformningens eller de tekniska installationernas garantier för ett väl fungerande hus borgar inte i sig för "god" arkitektur, menar författarna. En tredje beståndsdel måste till; en manifestation av en vilja att låta byggnaden uttrycka något. Detta uttryck kan vara en historisk tradition, en politisk handling, en personlig spegel eller en estetisk proklamation – huvudsaken är att den låter byggnaden vittna om sin egenart och sitt existensberättigande. Att någon har brytt sig tillräckligt om den. Att den är ett resultat av mål som någon har velat uppnå.

Efter dessa inledande exempel följer den mer brukartillvända hälften av boken, där man på nytt tar avstamp i de tre ordningarna men på ett mer målinriktat sätt för att hjälpa läsaren att skapa sitt hus. Denna del kallas följaktligen "Setting out Choices", där det första kapitlet kan beskrivas som en typkatalog på de enligt författarna sex olika rumssammanslagningar som finns, det andra som en dito för möjligheter att organisera tek-

niska installationer och det tredje, inte som ett facit på hur man bygger in drömmar, men hur man på olika sätt kan placera sitt hus i landskapet.

Delarna "Mapping" och "Collecting" som sedan följer, anger metoder för husets klädsel i form av fönster, dörrar, entréer och liknande. Färgsättning och system för interiör arkitektur diskuteras, det senare bland annat med utgångspunkt från the Soane House.

Förhoppningsvis har läsaren nu anammat en syn på arkitektur och skaffat sig ett förhållningssätt, om man får tolka författarnas intentioner, och kan gå in i den avslutande delen som uteslutande handlar om hur man organiserar det egna hemmet. Metoden för detta är återigen en rapport från tidigare mönsterböcker; genom en lång lista av punkter med frågor kryssar sig läsaren/byggaren logiskt fram till ett resultat som överensstämmer med hans önskemål. Han har visat att han brytt sig tillräckligt – he has cared enough – för att kunna bygga ett bra hus. Han har skaffat sig arkitektoniska referenser genom strukturerade exempel.

Han har blivit hjälpt av författarna att träffa de viktiga val som måste göras för att god arkitektur ska skapas.

Uppgiften som författarna tagit på sig är stor, om man ska tro att deras intention är vad de utger den för att vara. Metoden är att lägga upp den på det sätt de valt känns en smula främmande; jag kan inte låta bli att tänka på Det Bästa – ett slags allmän-giltigt svar på vad god arkitektur är och hur man kan tänka kring den som skall passa så många (medelålders medelklass) amerikaner som möjligt. Jag saknar nästan ett facit i slutet av boken – för 10-20 poäng i frågetestet skall du bygga hustyp 1A, för 30-40 poäng etc.

Å ena sidan.

Å andra sidan är det ett vällovligt försök att bryta ner mystiken, som ju var huvudintentionen, och förklara att arkitek-

tur handlar om rationella, logiska och pragmatiska val som skall identifieras.

Å tredje sidan ger det via sina exempel faktiskt en möjlighet att skaffa sig refe-

renser och strukturera vissa elementa inom "hus"-begreppet.

Detta dessutom på ett befriande presentationslöst sätt.

Sven Hemlin, Ulla-Stina Johansson & Henry Montgomery: *Professorstillsättningar i arkitekturämnen – på vilka grunder sker besluten?* BVNs skriftserie 1990:1 (BFR), Stockholm.

Inga-Lisa Sangregorio
Stockholm

Arkitekturprofessorn – oftare praktiker än forskare

Hur professorstillsättningarna vid arkitekturhögskolorna går till kan tyckas vara ett snävt ämne med begränsat intresse för andra än de närmast berörda. Men om man betänker att de elever som utbildas vid dessa skolor kommer att forma morgondagens miljöer blir frågan genast intressantare.

Av tradition har arkitekturprofessorn setts som mästaren som lär ut sin yrkesskicklighet snarare än som en forskare med vetenskapliga ambitioner. Den yrkesrollen håller emellertid på att förändras: Även inom arkitektutbildningen är professorn i dag handledare för forskarstuderande och egen forskning skall vara meriterande vid professorstillsättningarna.

Men hur är det i praktiken? På vilka grunder sker tillsättningarna? Hur görs avvägningen mellan forskningsmeriter och praktiska-konstnärliga meriter? Skulle det nuvarande tillsättningsförfarandet kunna förbättras?

Det är några frågor som diskuteras i en nyutkommen rapport från Bygghörsningsrådets vetenskapliga nämnd, *Professorstillsättningar i arkitekturämnen –*

på vilka grunder sker besluten? (BVN 1990:1). Författarna Sven Hemlin, Ulla-Stina Johansson och Henry Montgomery är psykologer och har tidigare studerat sakkunnigutlåtanden vid professorstillsättningar i andra ämnen, vilket ger möjlighet till intressanta jämförelser.

Metodiskt har de tre forskarna närmast sig ämnet från flera håll. "Inifrån" genom att intervjua personer som varit inblandade i något tillsättningsärende om deras syn på arkitekturforskning, om vad som karakteriserar en bra arkitekturprofessor och om reglerna för och resultatet av professorstillsättningarna. "Utifrån" genom att själva översiktligt granska ett antal doktorsavhandlingar i arkitekturämnen och framför allt genom att noggrant analysera sakkunnigutlåtanden och andra dokument från samtliga fjorton tillsättningsärendena 1978-87. De försöker inte utvärdera resultatet (blev det en bra eller en dålig professor?) utan koncentrerar sig på själva beslutsprocessen.

Splittrad och vital

Arkitekturforskning är ett nytt område utan egna forskningstraditioner. De bortåt 140 doktorsavhandlingar som hittills

producerats är sinsemellan mycket olika och anknyter till olika akademiska traditioner. Någoting som karakteriserar just arkitekturforskningen och skiljer den från annan forskning har författarna inte funnit, annat än möjligen den konstnärliga utformning som präglar många av avhandlingarna. Sammanfattningsvis karakteriserar de forskningen som "splittad och vital". Inte heller vid arkitekt-skolorna tycks det finnas någon enighet om vad som karakteriserar arkitekturforskning. Några av de intervjuade hävdar rentav att projektering är forskning och att ritningar och färdiga byggnader är en väl så god dokumentation som en skriftlig redogörelse för forskningsprocessen. Möjligen är denna oklara – och breda – uppfattning om vad arkitekturforskning är, en förklaring till att forskarna haft svårt att hävda sig gentemot praktikerna i konkurrensen om professurer-na.

Oklar urvalsprocess

Det tyngst vägande avsnittet i rapporten handlar om hur urvalsprocessen går till. Här har vi en ledig professur, en ämnesbeskrivning och ett antal sökande med olika meriter. Vem får tjänsten och varför? De tre forskarna har försökt tränga in i urvalsprocessen dels via intervjuerna, dels via en noggrann analys av sakkunnigutlåtandena.

Bland de intervjuade finns både personer som varit sakkunniga och sådana som sökt tjänsterna. De senare anser ofta att olikheter i synen på arkitektur och vänskaps/fiendskapsförhållanden inom den relativt lilla arkitektkåren spelar en roll, något som förnekas av de sakkunniga. Båda grupperna är i stort sett nöjda med reglerna för tillsättning, men mindre nöjda med hur de tillämpas.

Inom gruppen sakkunniga finns olika åsikter om vilka urvalskriterier som är

viktiga och även om hur urvalsprocessen bör gå till. En grupp betonar de byggnader den sökande åstadkommit ("Är han en bra arkitekt?"), en annan skrifterna ("Kan dom inte redovisa vad dom har tänkt så är det inte bra"). Några betonar samarbetet inom sakkunniggruppen, medan andra hävdar att det är viktigt med individuella ställningstaganden. Trots olikheterna framtonar en gemensam bild av en urvalsprocess med en snabb grovgallring fram till en tätgrupp av sökande bland vilka valet i praktiken står.

Så långt intervjuerna. Sakkunnigutlåtandena har en annan status: De är de offentliga dokumenten över tillsättningarna. Av dem kan man kräva att det tydligt framgår på vilka grunder besluten fattats. Här finner författarna mycket övrigt att önska: "Vår analys av sakkunnigutlåtandena antyder att kvaliteten i de sakkunnigas bedömningar inte alltid är optimal" skriver de och räknar upp ett antal brister i utlåtandena:

- de är ofta anmärkningsvärt korta och det är betydligt vanligare än inom andra ämnen att man avger ett gemensamt utlåtande;
- de är ofta onödigt hårt vinklade till "vinnarens" fördel och ger därigenom intryck av att de sakkunniga fungerat som advokater snarare än som domare;
- de väger sällan starka och svaga sidor hos tätgruppen av sökande mot varandra och blir därför otydliga: Det framgår inte klart hur avvägningen av meriter gått till.

Praktiker väljer praktiker

Analysen av sakkunnigutlåtandena utmynnar i ett antal rekommendationer. De bör bli utförligare, med utrymme för beskrivning och värdering av enskilda forskningsarbeten, och varje sakkunnig

bör skriva ett eget utlåtande, så att viktig information inte uteblir på grund av att man "skrivit ihop sig". Det bör tydligt framgå hur avvägningen mellan olika meriter har skett. En sådan praxis borde leda till att personer som har både vetenskapliga och praktiska meriter skulle få större möjligheter än i dag.

Ty om det är något som undersökningen tydligt visar så är det att forskarna inte har en chans att hävda sig mot praktikerna inom ämnen som arkitektur och husbyggnad. Endast i ett fall gick professuren i ett sådant ämne till en sökande som disputerat.

En förklaring kan vara valet av sakkunniga. Hittills är det främst praktiker som fått professurerna i dessa ämnen. Professorerna blir i sin tur sakkunniga och utser nya praktiker, osv osv. Vill man bryta den cirkeln måste de sakkunniga rekryteras från en vidare krets, kanske rent av från andra ämnen.

Därmed inte sagt att det av rapporten framgår att det är önskvärt att bryta cirkeln. Att sakkunnigutlåtandena behöver bli tydligare är en sak, att praxis för urvalet bör förändras en helt annan. Det är ju inte uteslutet att praktikerns "tysta kunskap" faktiskt bör väga väl så tungt som vetenskapliga meriter.

Viktig debatt

En rapport som denna borde kunna inspirera till en diskussion inte bara om professorstillsättningar utan också om andra frågor som den aktualiserar utan att göra anspråk på att besvara.

En är förhållandet mellan forskning och praktisk-konstnärlig verksamhet. Är det fråga om två helt skilda verksamheter eller om två sidor av samma sak? I båda fallen rör det sig om kreativ verksamhet, och det borde finnas spännande möjligheter till korsbefruktning mellan dem.

En annan är forskningens roll vid arkitektskolorna. Om forskningen skall kunna berika arkitektutbildningen behöver den en stabil bas i form av professorer. Kanske behovet av "mästararkitekter" i stället kan tillgodoses med hjälp av tidsbegränsade förordnanden?

"Vi tror att en uppriktigt diskussion kring dessa frågor kan bidra till ett mer harmoniskt och samtidigt mer stimulerande förhållande mellan forskning och praktisk-konstnärlig verksamhet i arkitekturämnen", avslutar författarna.

I den diskussionen borde inte bara lärare och forskare delta utan också eleverna i grundutbildningen och praktikerna på fältet.

Rapporten *Professorstillsättningar i arkitekturämnen* (BVNs Skriftserie 1990:1) beställs enklast genom ett samtal till BFRs pressekreterare Per Lindeberg, tel 08 - 617 73 36.